

REDACTIE :

E. HEIMANS, J. JASPERS JR. EN JAC. P. THIJSSÉ.

Adres van de Redactie:

E. HEIMANS, ROZENGRACHT 63, AMSTERDAM.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 3.60.

G O R Z E N .

Van de 55 gorssoorten, die op den aardbodem voorkomen, en wel voor 't meerendeel op het noordelijk halfropd, worden er in ornithologische werken 10 genoemd, welke in ons land of als standvogel, of geregeld op den trek, of meer toevallig worden aangetroffen. Van die 10 soorten zijn er 6 in mijn bezit geweest; en ofschoon ik op 't oogenblik toevallig maar een paar soorten in mijn verzameling tel, heb ik van de andere nog wel zooveel herinneringen bewaard, dat ik niet zal behoeven te wachten, tot ik de mij thans ontbrekende bij gelegenheid weer eens zal hebben aangeschaft, om het een en ander over gorzen, voornamelijk wat betreft hun leven in gevangenschap, te schrijven.

Het leven in gevangenschap; — sommige lezers zullen bij deze uitdrukking aan iets wreeds denken, vooral omdat het vogels betreft. Wanneer er sprake is van terrarium of aquarium, wordt gewoonlijk de gedachte aan wreedheid niet in die mate opgewekt, als wel het geval is, wanneer men spreekt van kooi of voliëre. Toch is de zaak inderdaad dezelfde en als men zorg draagt, dat de dieren zooveel mogelijk hun natuurlijke leefwijze kunnen volgen, d. i. als men zooveel mogelijk de gevangenis — om dit hardklinkend woord maar eens te gebruiken —

laat zijn een afgesloten stukje natuur met de meest-mogelijke ruimte en een voor de gevangenen aangename omgeving, dan heeft een begrensde verblijfplaats voor vogels hetzelfde recht van bestaan, als alle andere inrichtingen, om dieren aan zekere plaats te binden, teneinde hun doen en laten te bespieden en daaruit genot en leering te putten.

Bij jarenlange ervaring is mij nog nooit gebleken, dat een vogel zich in mijn voliëre ongelukkig gevoelde. Integendeel, steeds heerscht er onder de bevolking de grootst-mogelijke opgewektheid en levenslust, in niets verradend een zucht naar onbepaalde vrijheid.

Nu kan men aanvoren, dat men den dieren in elk geval onthoudt, wat vele hunner alleen in de vrije natuur zullen vinden: de poëzie van den nestbouw, het gelukkige bezit van eieren en later van kroost; maar afgezien van de groote waarschijnlijkheid, dat de dieren van dit gemis geen bewustzijn hebben, staat hier weer tegenover, dat in veld en woud een tal van vijanden hen belaagt en hun leven aanmerkelijk bekort. Onderzoekingen toch hebben aangetoond, dat vogels, meer bepaald de kleine soorten, in vrijheid niet langer leven dan gemiddeld 2 à 3 jaar, terwijl ze bij goede verzorging in gevangenschap 10, 12 jaar en ouder worden.

Dit meende ik even te moeten aanvoeren, om

de uitdrukking „het leven in gevangenschap” den teergevoeligen lezer wat zachter in de ooren te doen klinken.

Ik wilde dan wat over gorzen praten.

Wanneer men, zooals ik, een collectie vinken en gorzen bezit, zal men al spoedig eenig verschil in lichaamsbouw en gewoonte tusschen deze beide familiën opmerken. De gorzen kenmerken zich in vergelijking met de vinken door kleinen kop, korten stompen snavel, korten loop, lange teenen en een los vederkleed. Veel meer dan de vinken bewegen ze zich op den bodem. Hierin komen ze al wat overeen met leeuweriken. Nog meer punten van overeenkomst hebben ze met deze vogels, zoodat men ze gevoegelijk een tus-

schenvorm tusschen vink en leeuwerik kan noemen. Mijn ortolaan b. v. doet zijn middagdutje als een echte leeuwerik op den grond. 't Is aardig, hoe hij dan de allures van mijn kuifleeuwerik aanneemt. Beide zoeken op een droog plekje een geschikt plaatsje en vlijen zich plat neer. De leeuwerik maakt vooraf een kuiltje, waar hij juist in

past; zijn rug is dan evenhoog als de bodem, en dan valt het destemeer op, hoe de kleur zijner veeren volkomen overeenkomt met de kleur van droog zand. De ortolaan verstaat dat kunstje niet, d. w. z. hij maakt vooraf geen kuiltje; maar nadat ik vóór eenigen tijd op den bodem der voliëre een grasveldje heb aangelegd, merk ik op, dat hij gaarne uitrust in dat gras. En dan moet men ook goed zoeken, om hem te vinden, daar hij met zijn groenen kop en zijn bruin-gevekten rug dan aardig overeenkomt met het gras en de schaduw-tjes er tusschen. 's Nachts slaapt de ortolaan echter op een tak en volgt hierin den kuifleeuwerik dus niet na. Dat deden wel de ijsgorzen en de sneeuwgorzen, die ik vroeger had: die brachten ook den nacht op den

bodem door. Deze beide bezaten nog meer eigenschappen van de leeuweriken. De leeuweriken huppelen niet, ze stappen als haan en hen. Nu, zoo doen de ijsgorzen en de sneeuwgorzen ook. Bovendien is de achterteen bij deze beide vogels voorzien van een zeer langen nagel, waarom ze wel spoorgorzen genoemd worden. Al weer iets, wat de leeuweriken ook hebben. Deze nagel maakt de steunvlakte van den poot aanmerkelijk grooter, wat den leeuweriken zeer te stade komt bij 't loopen op het mulle zand en den spoorgorzen bij 't marcheeren op de losse sneeuw!

Ijsgorzen en sneeuwgorzen zijn een paar gorzen, die in het hooge noorden tehuis behooren. De laatste

komt zeer algemeen voor, op IJsland en broedt ook op Nova-Zembla en Spitsbergen. Beiden komen in den winter bij ruw weer, sneeuwstorm en vorst, naar 't zuiden en bezoeken dan ook ons land. Ze worden dan voornamelijk aan 't strand gevonden, ofschoon de sneeuwgorzen ook wel dieper landwaarts komt. Vóór een jaar of wat zijn er bij Lochem

De gorzen bewegen zich op den bodem.

nog een paar gevangen. De sneeuwgorzen komen in groote menigte haast geregeld elken winter; ijsgorzen zijn zeldzamer en worden dus door de bewoners der kuststreken minder opgemerkt. Vandaar, dat ze bij 't volk minder namen dragen, dan de sneeuwgorzen. Vogelhandelaars bieden ze aan onder den naam van zeevink of laplander. De sneeuwgorzen daarentegen kunnen zich beroemen op een groot tal van namen, wat altijd een bewijs is voor hun bekendheid bij menschen in verschillende streken. Al die namen hebben zeer teekenachtig betrekking op de plaats, waar de vogels in ons land gevonden worden, of op sneeuw en ijs. Zoo worden ze genoemd: duin-, strand-, zee- en sneeuwputter, sneeuwvink en ijskletter. In Rusland, las ik eens,

noemt men ze zeer eigenaardig „sneeuwvlokken”. En werkelijk, ik kan me voorstellen, dat, wanneer de witte vogels in grooten getale hoog uit de lucht komen neerstrijken, ze op een afstand gezien aan sneeuwvlokken denken doen.

Hoe passend weer bij de gewone omgeving, dat de sneeuwgorzen wit zijn, althans, dat de hoofdkleur wit is: aan schouders, vleugels en staart hebben ze eenige zwarte of bruine veeren met witte zoomen. Ik heb een paar mooie exemplaren bezeten; ze deden me wel eens denken aan kleine, witte duifjes. Aardig staken ze tegen de andere vogels af. Men kon zoo zien, dat ze eerst goed op dreef waren, als er een pak sneeuw gevallen was. Ze konden dan in de losse sneeuw op den bodem der volière krabben en kroelen als een leeuwerik dit doet in droog zand.

Van ijsgorzen heb ik een man en een wijffe gehad. Ze hadden wel wat overeenkomst wat kleur betreft, met man en pop rietgors: hoofdkleur rossig bruin, bij den man kop, kin en keel zwart.

Een paar rietgorzen heb ik op 't oogenblik nog. Het wijffe heb ik als jonge vogel gekregen en is — wat ik steeds opmerk bij vogels, die van jongs af in de volière zijn — zeer mak. Het mannetje is wat schuw. Van

dezen zag ik eens een wonderlijke vertooning. Ik moest in de volière den grond ompspitten, om weer eens versche aarde boven te krijgen. Daar pikken de vogels zoo gaarne in en schijnen er nog heel wat uit te halen. De bevolking raakt door mijn onmiddellijke nabijheid volstrekt niet geagiteerd. Er zijn vogels onder, de goudvink en de sijsjes b. v. die ik soms uit den weg moet jagen. Maar de rietgors kreeg bij die gelegenheid een geweldigen schrik. Hij trachtte in allerijl door de viaduct naar binnen te vluchten, maar scheen met lamheid geslagen. Een zijner vleugels liet hij hangen en een pootje was gebroken. Dat vreesde ik althans, ofschoon ik niet begrijpen kon, hoe het gebeurd kon zijn. Met heel veel moeite sukkelde hij weg. Toen ik weer uit de volière was, zocht ik den rietgors op en zag, tot mijn verwondering, maar tevens tot mijn vreugde, dat het diertje niets meer scheelde; het had het goede gebruik van vleugel en poot terug gekregen.

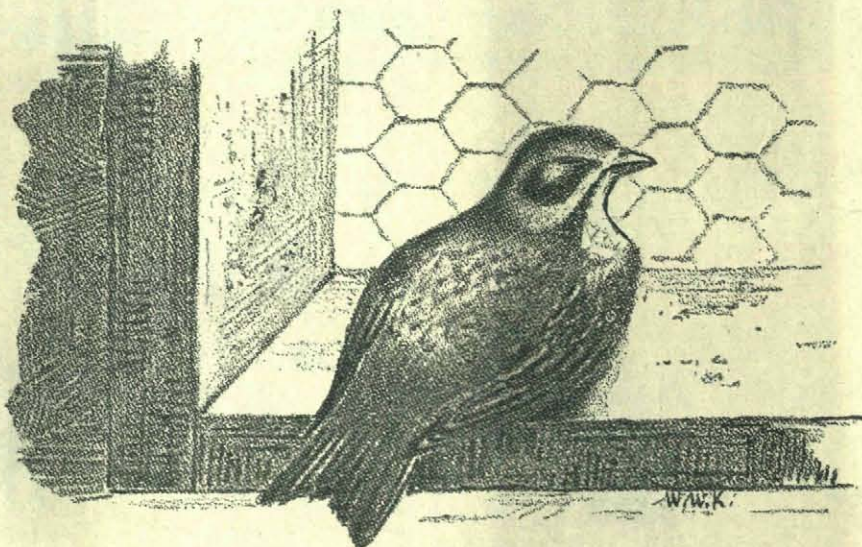
Nu dacht ik aan hetgeen van den rietgors in „Door het Rietland” wordt verhaald, nl. dat ze dezelfde vertooning ten beste geven, wanneer men te dicht bij het nest komt. Ook bij andere vogels heb ik dat wel eens opgemerkt. Op gevaar af, misschien wel een al te groote mate van verstand bij de vogels te veronderstellen, dacht ik steeds — en anderen met mij — dat de vertooning met opzet plaats had, louter comediespel was, met het doel, den bezoeker van het nest af te leiden. Maar thans, nu ik het verschijnsel opgemerkt heb in de volière, waar zich niets bevond, wat de vogel het liefst uit mijn gezicht wilde houden, geloof ik eerder, dat hij zich niet aanstelde, alsof hij gebrekkig was, maar door schrik en angst werkelijk voor eenige oogenblikken het gebruik van sommige ledematen miste. ZIE DEEL VI bl. 201

't Zijn lieve vogeltjes, mijn rietgorzen, en altijd bij elkaar. Als echte rietbewoners klimmen ze vlug

tegen een verticaal staand takje op. 'k Heb al eens een flinken rietpol in de volière geplant, om hen het leven nog wat te veraangename, maar mijn vernielers, de kruisbekken, hadden die broze nieuwigheid al spoedig in 't oog en hebben zich toen gedurende eenige dagen vermaakt met het stukbijten der halmen.

Vóór eenigen tijd

begonnen mijn rietgorzen te „slepen;” d. i. ze vlogen met sprietjes, strootjes, veertjes rond, en zochten blijkbaar naar een geschikte nestplaats. Ik heb toen vlug in de volière een heuveltje opgeworpen en daar lang gras op gepoot, en toen ze nu een plekje vinden konden, wel wat gelijkend op gewenschte plekjes in de vrije natuur, begonnen ze werkelijk tusschen het gras nestmateriaal bijeen te slepen. Maar van een eigenlijk nest heb ik nooit wat bespeurd. 't Was hen zeker wel wat druk en woelig door de andere vogels, om de zaak ernstig op te nemen. Het innig samenleven van de gorzen heeft door die mislukking echter geen schade geleden; men kan zoo zien: ze hooren bij elkaar; waar de een is, is ook de ander. Zoo gaat het trouwens met al mijn paartjes, met de kruisbekken, met de fratertjes, enz. Vooral die fratertjes zijn innig lief voor elkaar. Den ganschen dag laten ze hun loktoon hooren, om toch maar

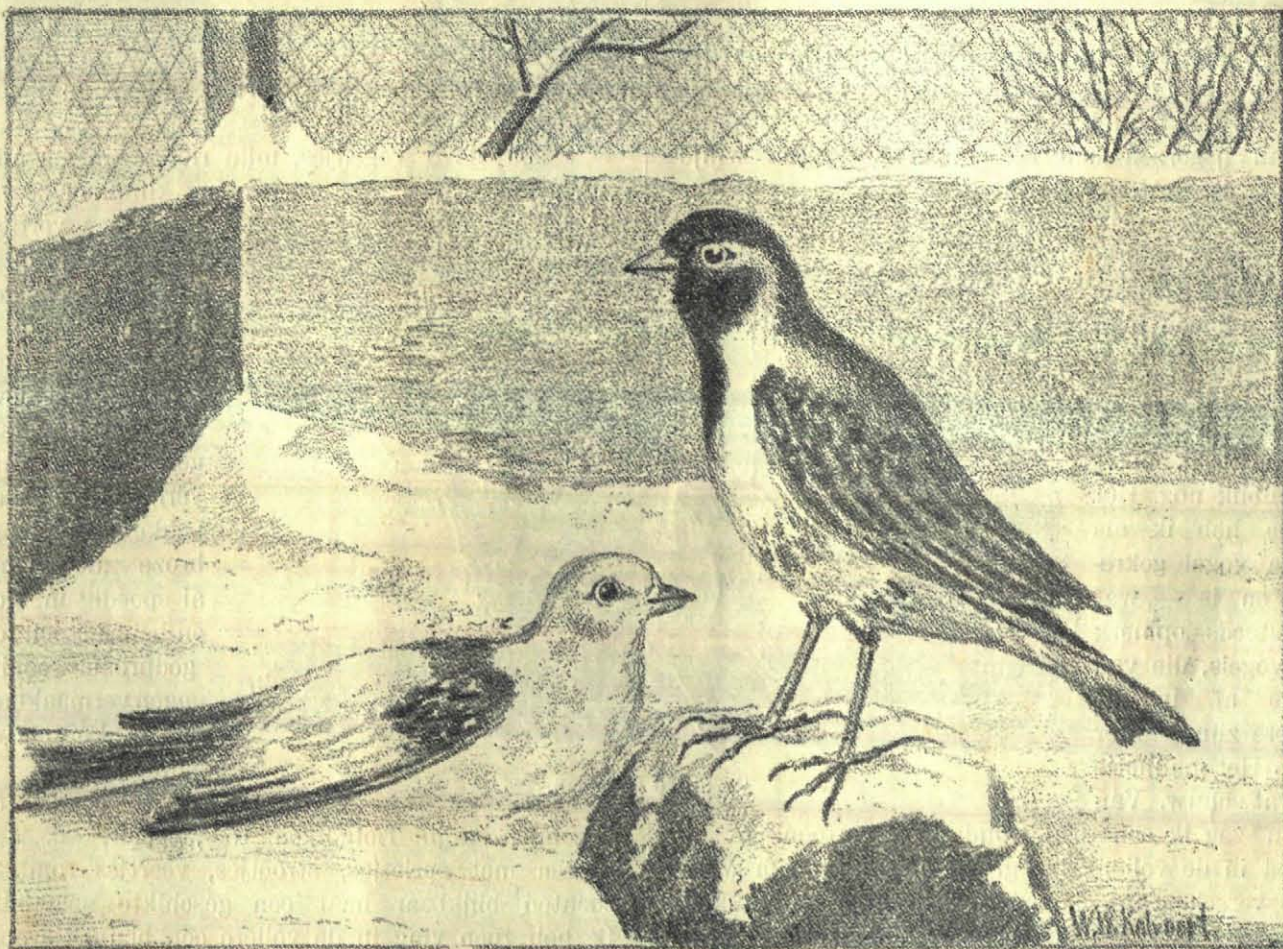
De dikke Ortelaan.

bij elkaar te blijven. Nu zingt het mannetje zijn hoogste deuntje, naast het wijfje gezeten, dan weer zitten ze elkaar te voeren. Aardig, om te zien. Ik geloof, dat het goed is, van de verschillende vogelsoorten paren in de volière te hebben. De vogels zijn dan vrolijker, wat natuurlijk op de gezondheid ook weer gunstigen invloed heeft. En ze zijn minder lastig voor de andere, wanneer ze gepaard zijn. Dat ongepaarde vogels gevaarlijk kunnen zijn voor de medebewoners, vooral in Mei en Juni, den critieken tijd, ondervond ik nog dit jaar. Mijn ortolaan en mijn kuifleeuwrik, ongepaarde mannen, waren

goed, want de vogel is tengevolge van weinig beweging vet geworden en is nu van luiheid en vadsigheid niet geheel vrij te pleiten.

Vet worden doet deze gorssoort gemakkelijk. Reeds de oude Romeinen wisten dit. Door ze in kleine kooien, waarbij 's nachts lampen brandden, volop gierst te voeren, wisten ze de ortolanen binnen eenige dagen in vetklompjes te veranderen, waarna ze voor de consumptie gereed waren.

De ortolaan is de eenige gors, die bij mij in de volière flink gezongen heeft. Ook wilden geelgorzen hun gezang wel laten hooren, maar altijd meer

Sneeuwgorst en IJsgors.

in één woord woest. Beide hebben een moord op hun geweten. De eerste beet mijn eenigsten geelgors dood en de leeuwrik vermoordde een russischen vink. De ortolaan bleef zóó gevaarlijk, dat ik mij verplicht achtte, hem onschadelijk te maken, door hem tijdelijk in een kooi afzonderlijk te plaatsen. Mijn vrouw zei al: laat dien leelijken moordenaar toch vliegen, maar daar ik hoopte, dat een cellulaire straf met toediening van gepast voedsel wel kalmevend op den booswicht werken zou, volgde ik dien raad niet op, en op 't oogenblik verheug ik mij dan ook weer in 't bezit van een fatsoenlijken ortolaan. De kuur heeft goed gewerkt; 'k zou zeggen, al te

bescheiden; niet zoo vurig en ijverig, als de ortolaan het doet. Het geluid van beide vogels komt veel met elkander overeen. Het bestaat uit 5 à 6 korte, gelijke tonen, gevolgd door een langgerekt tsjiiet, dat hooger of lager dan de eerste tonen wordt uitgebracht. Maar als de ortolaan zeer opgewonden is, kan hij zijn gewone geróep heel aardig variëren tot een niet onverdienstelijke, helder klinkende, lange strophe van korte geluidjes, die steeds eindigt met een veelvuldige herhaling van den klank tjiep. Bij geelgorzen nam ik dat nooit waar, nòch in gevangenschap, nòch in vrijheid. Buiten kan men overigens deze vogels dikwijls hooren in 't voorjaar

en den zomer, al van Maart af; steeds zittend in het topje van een boom. In de volière plaatst de ortolaan zich meestal op den grond, als hij zijn gezang wil doen hooren. Of dit in 't veld ook zijn gewoonte is, dus in lijnrechte tegenstelling met de gewoonte van de geelgors — de een zoo hoog mogelijk, de ander zoo laag mogelijk gezeten — kan ik niet met zekerheid zeggen. Nu kom ik meteen aan een kwestie, die voor mij nog niet opgehelderd is. Schlegel zegt, dat de ortolaan in ons land in 't algemeen een zeer zeldzame vogel is, met uitzondering van eenige plaatsen in Noord-Brabant, waar hij op den trek in 't najaar somtijds in aanzienlijken getale verschijnt. Maar nu zegt Brehm ook: soms vestigt hij zich in oorden, waar hij vroeger niet gezien werd, voorgoed om er te nestelen. Weet de Redactie of een der lezers nu ook al wat meer van de verspreiding van den ortolaan in ons land? Zou het kunnen zijn, dat hij zich ook in de omstreken van Lochem ophoudt? Gezien heb ik hem er nooit, maar gehoord... ik meen, al wel dikwijls. 't Is volstrekt geen zeldzaamheid, dat men hier uit een roggeveld of elders van den bodem een gorzenlied hoort komen, dat steeds in mijn ooren klinkt als 't liéd van den ortolaan. Ik ben in de meening, dat in deze streek werkelijk ortolanen zijn, versterkt, doordat een vogelvanger hier ter plaatse praat van „okkelaantjes in de rogge.”

Geelgorzen en ortolanen zingen gaarne tegen den avond. Mijn ortolaan zingt zelfs heel laat, als 't reeds lang donker is. Op zoele zomeravonden gebeurt het wel, dat hij om tien- of elf uur zijn helderen slag nog doet hooren. Van vroeg-gaan-slapen schijnen meer gorzen niet te houden. De rietgorzen zijn ook steeds zeer laat nog wakker en ik herinner mij nog goed, dat de sneeuwgorzen elken avond in het donker eenige keeren het reisje door de viaduct van binnenaar buiten volière en omgekeerd maakte, alvorens een geschikt rustplaatsje te hebben gevonden.

De geelgors is de eenigste gors, die bij ons

standvogel is. 's Winters, als de nood aan den man begint te komen, ziet men ze dicht bij de huizen. Bepaald op straat, scharrelend tusschen de musschen, zooals de kuifleeuweriken doen, ziet men ze niet; ze blijven meer in tuinen en op het erf. Bij mijn volière heb ik ze geregeld. Wat kunnen er pracht-exemplaren onder zijn: haast heelemaal mooi citroengeel, behalve vleugels en staart. Ook bij en tegen zaadbergen en mijten ziet men ze 's winters veel; vooral wanneer deze haver bevatten. Op haver is de geelgors verlekkerd en heeft hieraan een zijner vele gewestelijke benamingen, haverkneu, te danken.

De 6de gorssoort, die ik in de volière gehad heb, was de grauwe gors, door vogelaars eigenaardig de dubbele gors genoemd. Al heeft hij nu in vorm ook al heel weinig van een dubbelen adelaar, dubbel zoo groot en zoo zwaar als menige andere gorssoort is hij wel. Hij is de grootste van de in ons land voorkomende. Zijn kleur is niet erg opvallend: hoofdtoon grijsbruin, maar meer van nabij gezien is de teekening van elk veertje toch heel fijn.

Het kan me nu spijten, dat ik indertijd eens al mijn gorzen aan een vogelliefhebber heb overgedaan, omdat ik mij toen wilde bepalen tot het houden van een zooveel-mogelijk-volledige verzameling inlandsche vinken, daar de volière nog geen voldoende ruimte voor een collectie van beide familiën bevatte. Langzamerhand zal ik wel weer wat gorssoorten kunnen machtig worden. Ze alle tien bij elkaar te hebben, zal echter wel een vrome wensch blijven, daar de nog niet genoemde vier uiterst zelden worden gevangen. Het meest van deze komt zeker nog wel voor de dwerggors (*Emberiza pusilla*). Die moet al een keer of zeven, acht in Nederland zijn waargenomen. Daarop volgt dan de cirgors (*E. cirrus*), terwijl de woudgors (*E. rustica*) en de wilgengors (*E. aureola*) volgens Albarda nog slechts éénmaal (bij Harderwijk) gevangen zijn.

Lochem.

W. W. KOLVOORT.

Vogels aan 't water.

En goede kennis vertelde mij eens, dat, als hij boonen of erwten ging leggen in zijn tuin, de spreuwen op 't dak van zijn huis begonnen te fluiten. Ze meenden, dat 't lekkers voor hen werd uitgestrooid en gaven daarover hun tevredenheid te kennen door gezang. Als 't regent, zijn de vogels ook in hun schik en ze zingen dat het een lust is. De duiven kirren dan al hun best, vinken slaan om het hardst en de zwarte lijster weet van geen

ophouden. Hoe harder 't regent, des te mooier zingt hij; donder en bliksem boezemen hem geen schrik in, hij verheft zijn stem nog luider en schijnt de elementen te willen tarten. Geen wonder, dat de Engelschen, die meer op die dingen schijnen te letten dan wij, hem en zijn naverwant, de befljster, stormhaan of regenhaan noemen. Nachtegalen zingen ook in de regen en grasmusschen, tjiftjafjes, fitis, spotvogels, allemaal! Alleen de slimme vliegenvangers